THE DAILY HEBREW JOURNAL

L. WINBERG, Pres. & Gen. Mgr.

The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

PUBLISHED BY

— CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD. —

281-253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967

SUBSCRIPTION RATES: $4.00 PER YEAR
SINGLE COPY 2c.

Entered as Second Class Mail Matter at G.P.O. Toronto Ontario January 22nd, 1913

וואָרום ערקלערט מען ניט די מלחמה ציעלען

מען זאָגט שוין ווידער נביאות, ווי לאַנג די מלחמה וועט נאָך אָנהאַלטן. און מען רעכענט שוין ווידער אויס דעם בעשטימטען טאָג ווען פרידען וועט אונז ווידער בעהערשען. און צו דער צייט ווען מען איז אזוי פערנומען מיט דיזע חשבונות, קומען דערווייל אַרויס אַלץ נייע און נייע קאַנדידאַטען אין דעם רינג. גרייט זיך אין יענעם צו בעשטראַפען. די לעצטע עטלעכע וואָכען הערען ניט אויף די פריעדענס־סימפּאַניעס. אין דאָך זענען אנהויב וואָך נאָך צוויי דרום־אַמעריקאַנישע מלוכות אַריינגעטרעטען אין דעם מאַסען־מאָרד. פון וועלכען מיר לייזען שוין אַזאַ לאַנגע צייט. אמת, די וועלכע שפּיעלען די הויפּט־ראָלען זענען נאָך היינט דיזעלבע ווי פאַר דריי יאָהרען, דער־מלחמה־אַרקעסטער ווערט אבער יעדעס מאָהל פערגרעסערט, נייע קרעפטען ווערען צוגעצויגען, און דאָס בלוטיגע שפּיעל ווערט נאָך בלוטיגער.

וואָרום קוילעט מען זיך, וואָרום געהט שוין אין דער מאַסען־מאָרד דאָס פערהיצע יאָהר, אין עס זעהט זיך ניט קיין סוף צו. דער שחיטה, וואָס זענען די צילען, וועלכע מען זייל דערגרייכען, פאַר וועלכע צוועקען ברענגט מען אַזוי פיעל קרבנות, ביז היינט האָט מען עס דערווייל נאָך ניט ערקלערט, און ווי זענען נאָך דערווייל אַרומגערינגעלט מיט סודות. אמת דאָ און דאָרט, פּרובירט מען ערקלערן די קרעגס־ציעלען, עס זענען אבער מעהר ניט ווי רמזים, און דאָס ניט־דערדעטע פערשטעלט אין פערדעקט אפילו דאָס לעבן אַזוי אַלץ אַזוי אַלץ נייע און ווערט נור ערקלערט, אז זי שלאָגט זיך צוליעב עלוואָס־לאַטערינגען, צוליעב דער בעפרייאונג פון איהרע פערלוירענע פראַזיזען. די ציעלען און צוועקען זענען דאָרום קלאָר, און דאָס פּראַנצויזישע פאָלק וויסט, וואָרום עס ווערט גערעדען צו קרבנות, און גיט דאָרום ווילינ קרבנות וואָרום ערקלערהען אבער ניט די אנדערע מלוכות זייערע ציעלען און צוויי קען? מען רעדט וועגען דער פרייהייט פון די ימים, אבער דאָס איז דאָך א זאַך וואָס לאָזט זיך איינטייטשען ווי אַזוי מען וויל. מען רעדט ווי גען פערגיטיגונג, אבער דאָס לאָזט דאָך אויך נענג פלאַץ פאַר פיר־ישים. די פראַגע וועגען בעלגיען וועט שפּילען א היכטיגע ראָליע אין דער פראַגע וועגען פריעדען, אין דאָך האַלט זיך דייטשלאַנד צוריק פון צו ערקלערהען אפיציעל עטוואָס בעלגיען, אַמוואָהל די פריעדענס־נאָטע איהרע צום פאַפאַסט, גאַרט אַזוי נאָך פריעדען.

דאָס פערטע יאָהר פון מלחמה, און דאָך האָט מען נאָך ביז היינטי גען טאָג ניט געפונען פאַר גוטיג צו ערקלערהען די מלחמה־ציעלען, און דאָס איז פיעלייכט די אַרזאַכע וואָרום זי איז אַזוי פערלעגענערט גע־וואָרען. וואָלטען די ציעלען קלאָר געווען, וואָלט מען וועגיגסטענס געוואוסט, ביז וואַנען זי איז בערעכטיגט, און וואָס זי גערעכט אויף צו זיין אזעלכעס. און קלאָר וואָלט אויך געווען, וואָרום אַלץ נייע און נייע מלוכות דאַרפען אַריינגעצויגען ווערען.

איידער נייע קרעגס־ערקלערונגען ווערען געשריעבען און גע־מאַכט, מוז קודם־כל קלאָר ווערען דער ציעל און צוזעק פון די פריהערדיגע קרעגס־ערקלערונגען, און ווען אַלע צדדים פאַרדערען פון דער בלוטיגער מענשהייט קרבנות, מעג אין דאַרף די אין בלוט אויסגעהעגדע מענשהייט וויסען פאַר וואָס און צו וואָס דיזע קרבנות זענען, און וואָלט דאָס געווען, וואָלט די מלחמה־משא ניט אזוי שווער געווען.

די מלחמה איז דאָך ניט אַדויסגערופען געוואָרען סתם אַזוי, ווייל די פיהרער פון די מלוכה־רודערס ווילט זיך קריעג, עס זענען דאָך געווע־זען געוויסע אַרזאַכען, וואָס האָבען איהר צום לעבען אַרויסגערופען, און עס זענען דאָך צוועקען, וועלכע זי דאַרף דערגרייכען, און דאָס לעצטע מוז דערצעהלט ווערען, מוז דעם פאָלק אָנגעפלעקט ווערען, אויב מען וויל אז עס זאָל פאַר דעם קריעג בעגייסטערט זיין.

די נייעס, אז דער דייטשער רייכסטאָג גרייט זיך צו דיסקוטירען די מלחמה־ציעלען און צוועקען קומט דאָרום אין צייט, אַ, זאָל מען האָפען, אז דער דייטשער רייכסטאָג וועט ניט זיין דער איינציגער, נאָר וועט נאָכגעפאָלגט ווערען פון אַלע אַנדערע, וואָס זענען אין דער מלחמה אזוי בלוטיג פּאַראַנטערעסירט.

די אויסזיכטען ווערען ליכטיגער

א ״היימלאַנד אין ארץ ישראל״, יענע לאוזונג וואָס בעהערשט יעצט אזוי שטאַרק דאָס אידישע לעבען, דערגעהענטערט זיך אַלץ מעהר צו די שטופע פון א ווירקליכקייט.

ווען זי איז אין אַנהויב פון דער מלחמה אויף דער אידישער גאַס אַרויסגעלאָזען געוואָרען, האָט זי ניט נור א גרייסע געגנערשאַפט געפונען, נאָר אפילו איהרע אַנהענגער, האָבען זיך אויך געשראָקען פאַר דעם. צו זייטרייבען ניט איבער, און זעהען זאָבען אין א פיעל ליכטיגערען שיין, ווי עס איז אין דער ווירקליכקייט. א ניט־זיכערקייט האָט מען עס דערווייל נאָך געמוזט פיהלען אין דעם טאָן, און א ניט־פעסטקייט אין דעם גלייבען. אבער דיזע ניט־זיכערקייט פערשווינדט יעצט. א ״היימלאַנד אין ארץ ישראל״, איז ניט נור אַבהענגיג פון אַנזערע אייגענע אינערליכע כוחות, נאָר עס האָט אויך א גרויסע שיכות צו די אויסערליכע פון אַנדערע כחות. און דיזע אויסערליכע קרעפטען האָבען לעצטענס געצייגט, אז מיר שטעהען נאָהענט פאַר״ן אַנהייב פון א גלאַהרייכע צוקונפט. די נייע רוסלאַנד צייגט אַרויס סימפּאַטיען צום ציוניזם און דעם פאַלעסטינע געדאַנק, פון ענגלאַנד און אַמעריקא איז אבגערעדט, דייטשלאַנד שטיצט אויך דעם געדאַנק, און צו דיזען לאַנגען צעטעל איז יעצט צוגעקומען די נייטראַלע האָלאַנד.

די אויסערליכע כוחות וועלען דאָרום קיין שטערונג ניט זיין צו דער פערווירקליכונג פון אַנזער אַלטען חלום. די אינערליכע כוחות ווע־רען אויך אַלץ מעהר געוואַנען פאַר״ן ארץ ישראל געדאַנק, די אויסזיכטען ווערען ליכטיגער און העלערע, און ווער ווייסט, אפשר וועט אַלס רעזולטאַט קומען דאָס לאַנג געוואַרטע, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען ביי די טייכען פון בבל און ציהט זיך ביז״ן היינטיגען טאָג, וועט איהר לעזונג געפונען.

און יעצט צו דער ארבייט

די אידישע געזעלשאַפטליכע ארבייט ליידעט תמיד אין דעם מאַנאַט תשרי, דאָס איז אַלע יאָהר דער פאַל, און אזוי איז עס אויך געווען היי־יאָהר.

די יום טובים זענען שוין יעצט פאַראיבער, און די געזעלשאַפטליכע ארבייט דאַרף ווידער אָנגעהן אהן שטערונגען.

זאָל דער קומענדער ווינטער זעהן א רייהע פון פרובטאַטאַרע אַר־בייטען אין דער אידישער מאַראַנטע.

דער „ויתרוצצו״ אין דעם קאַנאַדער אידענטהום

פון א. ריינוויין

רעדט מען דיינט צו טאָג וועגען די פערשיעדענע אידישע ישובים. לאָזט מען אויך ניט אויס דעם קאַנאַדישע אידישען ישוב, דערפאַר אַליין וואָס עס איז א ישוב וואָס ענטהאַלט אין זיך נאָהענט פון הונדערט און פופציג טויזענד מענשען און ממילא קען מען איהם ניט פערלייגענען אָבער ניט די צאָהל אַליין אין וויכטיג, איג טערעסאַנט איז ער אויך צוליעב זיין אייגענאַרטיגקייט, צוליעב דער אייגענטימ־ליכקייט וועלכעס ער בעזיצט, צוליעב די בילדער, וועלכע זענען אפשר פאַרהאַן אין א גענוייסער מאָס אויך אין אַנדערע לענ־דער. אבער וועלכע טרעטען דאָ אַרויס אַם בולט׳סטען.

און אורטהייל מען דעם קאַנאַדישע־אידישען ישוב לויט דער ווירקליכקייט, אין לויט זיין אייגענער ווירקליכקייט, אין ניט שווער צו קומען צו דער איבערצייג־גונג, אז אייגענטליך עקזיסטירען צוויי אידישע ישובים אין קאַנאַדע, און צוויי־שען דיזען ישובים עקזיסטירט א טיעפער תהום. וועלכער קען ניט פער־שטעהן וועדען.

אין די אידישע פערעיניגונגען שטאַ־טען איז דאָך אויף פאַרהאַן צוויי ישובים, יענע וועלכע ווערען געוועהנליך בעצייג־כענט מיט ״אַפּ־טאָון״ און דאָון־טאָון״, דאָך איז צווישען זיי א גרויסער אונטער־שיעד, פאַרהאַן, און אייגענאַרטיג זע־נען יענע אורזאַכען וועלכע דאָמינירען אין זיי, און ממילא זענען שוין אויך אַנדערש זיי רעזולטאַטען.

דער אידיש־אַמעריקאַנישער ״אַפּ־טאָון״ קומט זיך אָפט צוואַמען מיט דעם ״דאָון־טאָון״ אין ״אַפּטאָהל״ ווערט אין בריק געלעגט, א פערעיניגונגס־בריק פאַר די צוויי עקסטרעמען — אַנדערש אבער איז עס אין קאַנאַדע, דאָ קומט אויסלכעס ניט פאָר, דאָ צוגעהען זיך זייערע וועג־נען, אין קומען זיי זיך יאָ אַמאָל צוזאַ־מען דאָן עגריגט זיך עס מיט א ״ווהרוצצו״ האָט האַלט אַן אזוי לאַנג, ביז וואַנען זיי צוגעהען זיך ווידער אין די פערשיע־דענע צוגעוויינטע ריכטונגען זייערע.

צו עס איז צוליעב פאָלעטישע אַנדער־ציעס, אדער ווייל מען וויל לאָזען אויך זיך א מאָנומענט אַלס מיליאָנערס, דער אַמעריקאַנישע־אידישער מיליאָנער מוז אָפט אָנקומען צו דער אידישער גאַס, און ער ערגערדיגט זיך דאָרום מאַנכעס קאָפּ־קומט אַרונטער צו אויהר אין א ״קומא דפּרא״, און פערבוינט אַפּטמאָהל דאָס זיינינע, אבי עס זאָל ניט זיין אין אַן נגף צו דער דורכפיהרונג פון א געוויסען פלאַן זיינגס. קאַנאַדע איז אבער אַז ענגלי־שע קאָלאָניע, פונקט ווי דאָס מוטערלאַנד ענגלאַנד, אזוי ווערען אויף די קאַנאַדער אינוואוינער געמהיילט אין געוועהנליכע רויט־בלוטיגע בשר ודם׳ס, און בלויט־בליטיגע באַראָנען און סערס. ווי עס קריסטעלט זיך, אזוי אידעלט זיך — איז דאָרום דער העכסטער אידעאַל פון א אידישען מיליאָנער אין קאַנאַדע צו קענען ווערען, אויב ניט זיין באַראָן, אַז ווענינסטענס א האַלב־בלוט־בלוטיגער ״סער״. אדער א ״קינגס־קאָונסעלאָר״, און וואָס האָט אזעלכעס א שיכות מיט דער אידישער גאַס. ניט די אידישע גאַס טהיילט אויס אזעלכע טיטלען, און ניט דאַרפען זיי מען זיך צו זיי דערדענען, האָט מען טאַקי מיט איהר גאַרנים צו טהון, און ווייל מען שוין זיך פיהרען גאַר ״לפּנים משורת הדין״, שיקט מען אַמאָהל צו א טשעק צו א אידישער אינסטיטוציע, וואָס איז מעהר גוראַיש ווי אידיש.

צוויי בעזונדערע וועלטען זיינען עגג־ווארען בייי דער קלענסטער בעדיר־רוהנג זייערע פעראורזאַכען א צוואַמע־שטויס, און דאָרום איז די געשיכטע פון די קאַנאַדער אידען אזוי רייך מיט דיי ויהרוצצו — שפּיזאָדען.

ארום צוויי הונדערט יאָהר איז אַלט דער קאַנאַדיש־אידישער ישוב.

ווען דער אַלטער וועלט זיינען עגג־ווארען די אייגענע לענדער, און מען האָט זיך אָנגעהויבען שלאָגען פאַר נייע מאַרקען, איז דער יסוד געלעגט געוואָרען פאַר נייע ישובים, הויפּטזעכליך אַ־בער די יכים, און צוזאַמען מיט דער ענט־שטעהונג פון די אַלגעמיינע ישובים, זיי־נען אויך ענטשטאַנען די אידישע.

די הולטאַיאָס פון דעם פראַנצויזי־שען הויף, פון יענעם הויף, צו וועמען קאַנאַדע האָט אַמאָל געהערט, זענען ניט פעראַינטערעסירט געווען. אז קאַנאַדע זאָל בעפעלקערט ווערען, פאַר זיי איז גע־וועזען גענוג, אז מען האָט נאָר בעהאַ־מען פאַר דער טייערער פוטערוואַרג וואָס די רויט־הויטיגע האָבען צוגעשטעלט, און ״ניי־פראַנקרייך״, ווי קאַנאַדע האָט דאַמאָלס געהייסען. האָט אויפגעהאַלטען אַלט פראַנקרייך. אזא נוטער ביסען האָט אָבער פון ענגלאַנד ניט געקאָנט פערבייי־געלאָזען ווערען ניט־בעמערקטערהייך.

האָט די לעצטע נעשיכט איהרע וואורפ׳ס און אַכהוירסט׳ס, וועלכע האַ־בען קאַנאַדעס טויערען געשטורעמט. און געשטורעמט זי אזוי לאַנג, ביז וואַנען דער זייג איז געקומען, און מיט ענגלאַנד איז אויך אַ שטענדיגע בעפעלהערונג, און מיט זיי אויך א אידישע, און דאָס יאָהר 1768 האָט צוגעזעהן די ערשטע אָרגאַניזירטע אידישע קהלה פון געקומענע פון ענגלאַנד פאָרטגעזעישע אידען — די קהלה ״שארית ישראל״. אין מאָנטרעאַל.

כיט הונדערט און פופציג יאָהר צו־ריק, האָבען די פיס פון דיזעזע אידען דעם באָדען בעטראָטען, דאָן ווען די מעגליכ־קייטען זענען נאָך געווען גרויס, און מיט דעם וואוקס פון יאָהרען אין דאָרום אויך זייער איינפלוס געווען.

אמת, פיעלע פון דיזעזע פאָרטוגעזי־שע פאַמיליען זענען שוין לאַנג ווי אָבגע־ווישט געוואָרען, עס האָבען אבער אַנדע־רע איבערגענומען זייער ירושה, און פאַר־געזעצט דאָס אָנגעפאַנגענע, און ווען אין די אכציגער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאָהר הונדערט האָט זיך אָנגעהויבען די ״ניע הוכיח״ — אידישע אייגוואַנדערונג, וואָס האָט דעם ישוב פערפיעלפאַכט, האָט דיזעזע אייגוואַנדערונג פון די פוילישע, רוסישע און גאַליציאַנער אידען, פאַר זיך אָנגעטראָפען א גוט־אַר־גייטרטע אוקישע גרופּע, וועלכע איז געווארען דער אידעאַל, דער ביישפּיעל.

גליקט איינעם פון דיזעזע איינ־וואַנדערער אַב., און ער שטיינט העכער אויף דעם לייטער פון אייגענטהום, איז דער גליקלעכסטער טאָג אין זיין לעבען, ווען ער קען אין דיזעזער גרופּע אַריינגערע־מען, און אַלס מיטגליעד דאַרטען אויפ־גענומען ווערען.

ארום הונדערט פופציג טויזענד נפשות צעקלט היינט דער קאַנאַדיש־אידישער ישוב, אבער בלויז נין אין ניינציג פּראָ־צענט פון דיזעזען ישוב קען אַרבייטען האַר־קאַניש, אין אַרבייטען טאַקע, די קליינע פּרָפּ אבער פון די איבעריגע — זייערע קינד־טרוים נעהען אויף אַנדערע ווענען, און זיי געהערען זיך מיט די ערשטע גאַר ניט אין.

אבער די קליינע גרופּע שטעלט זיך מיט צופרידענע מיט דעם וואָס זי האָט היסטאָהן אין אין פּראָטעסטאַנטען און דער קריסטליכער וועלט דורך די גרויסע נדבות וואָס מען ניט פאַר ״אַנג מענס קריסט־יען״ בעוויזענען. און עהנליכעס, די גרופּע ווייל אויף בילטען אַלס דער פּרנס פון דער אידישער גאַס, אַבוואָהל זי האָט ניט דיזעזער גוזס גאַר ניט צו טהון, און דאָס נעהט ניט אויעף אַנטגאַניש פאַר דער אידישער גאַס, ניט צו אין ביטערע ענטגעגן בעדענגט דיזעזער אינגעליכער ״ווהרוצצו״ ווען א קליינער גרופּע ווייל בעדערשען די מיאָריטעט און איהר דיק־טוידען.

דער אידישער ישוב פון קאַנאַדע, האָט ביי זיין גרינדונג, וועניגסטענס גע־וואוסט פון א חזקאַל הארט, וואָס האָט אַלץ, און מיטהיג פערטהיידיגט דאָס א דישע רעכט. די היינטיגע יורשים אבער פון יענער גרופּע טהוען אָב מעשים פון א זערו און פערלאַנגען שכר פון א פּנחס און דאָס רייצט נאָר מעהר איהר דער אי־דישער דעמאָקראַטיע.

קומט דאָרום פאַר א ביטערער קאַמפּף צווישען דער גרויסער דעמאָקראַטישער באַוועגונג און דער אַרויסטאָקראַטישער מיניאָריטעט, און דערווייל ווערט די גאַ־נצע ענערגיע פערגעזאָט אויף ״קאַמפּף״ אישטאַט וואָס עס האָט געהאַפט אויס־גענוצט ווערען פאַר בויאונגס־אַרבייט אין פאַר פערבעסטיגען די אידישע פאַזי־ציעס.

געהמט זיך דער קענערער ״אַפּ־טאָון״ איז דער צרקה־אַרבייט אין מאָנט־רעאַל — מאָנטרעאַל איז דערווייל דער אייגציגער פּלאַץ וואו זייערע הויפּט־קרעפטען זענען קאָנצענטרירט, — ער־קלערהט דער ״דאָון־טאָון״ קריעג, און דער רעזולטאַט אין דערווייל, אז עס לייד־דעט דער, צוליעב וועמען מען קריעגט זיך, און די מחלוקה ווערט געפיהרט ניט אזוי צוליעב דעם ווער עס זאָל טהיילען צרקה, נאָר ווער עס זאָל האָבען די אפּטרופּסקות אויבער דער אידישער גאַס, און דאָס לעצטע ווילט זיך דער מיניאָרי־טעט גאַנץ שטאַרק.

אַרגאַניזירט זיך די אידישע דעמאָק־ראַטיע פאַר דעם קאַנגרעס, טרעט אַרויס די אידישע אַרויסאַקראַטיע געגען, און ווייל ניט הערען פון קיין מיטעל־ווג, פון קיין שלום.

אַנערקענט איין צד, אז עס איז וויכ־טיג צו האָבען א אידישען מיטגליעד אין דעם הענדער פאַרלאַמענט, א זאַך וואָס איז ביז היינטיגען טאָג נאָך ניט פאַרהאַן, אזוי אַרגאַניזירט זיך דער צווייטער צד צו בעמעמפען דעם קאַנדידאַט, אויס ניט טרויען, אז א אידי פון זייערע געגנער, איבר ערוועהלט אין פאַרלאַמענט, זאָל ניט ווערען א צו שטאַרקער אינסטרומענט. בעסער קיין איד, איידער א איד פון די געגנער, איז דאָס שלאָג־וואָרט.

און האַלט עס ביי א קאַמף, דאָן שטעלט מען זיך ניט אָב פאַר קיינע מיט־לען.

יענע אידישע שניידער האָבען אין מאָנטרעאַל מיט א יאָהר צוריק ערקלערהט אויף א סטרייק, פאָדערענדיג בעסערע אַר־בייטס־בעדינגונגען. האָבען די בעלי־בתים ווייט און ברייט ערקלערהט אין דער גאַנצער ווערלד־פראַנצויזישער פּרעסע, אז די סטרייקער ווערען געצאַהלט פון דער דייטשער רעגיערונג, און די סטרייק־ער־מעגט אין אַלע לענדער וואו אידען לעבען אין א גרעסערער צאָהל, ווערפט אונז אַן א פחד און ברענגט אונז צו דער טיעפּסטער פערצווייפלונג פאַר אונזער ווייטערען גאַנג און פון דאָס פערווירקליכען דעם אַלטען אידישען חלום, וואָס איז איצט געוואָרען דער הויפּט ציעל פון דער גרעס־טער טייל פון אידישען פאָלק, און דאָס איז: שאַפען דע באַדישען פאָלק אַן עפענטליך געזיכערטע היים אין פאַלעס־טינא״.

אזוי שלעכט ווי עס ווירקען אויף אונז אידען, וואָס לעבען אין אייראָפּאַ, די אַלע רייסערייען, וואָס קומען איצט פאַר צווישען דעם אַמעריקאַנישען אידע־טום בנוגע דאָס צוזאַמענרופען דעם אידי־שען קאָנגרעס, נאָך ערגער ווירקט אויף אונז די רייסערעי, דער בעשטענדיגער קאַמפּף צווישען דעם פוילישען אידענטהום אויף אַלע געביעטען פון אידישער אר־בייט, וואָס נויטיגט זיך, איצט מעהר ווי אַלע מאָל אין אַנ׳אייגהייטליכער צושטי־מונג פון אַלע פאַרטייאישע ריכטונגען. צו די רייסערייען פון דעם פוילישען אי־דענטהום קומט נאָך צו דאָס, וואָס די אַלע אידען, וועלכע האָבען א ספּעציעלע אַבזיכט צו שעריגען די אידיש־נאַציאָ־לע אינטערעסען, נוצען אין דער צייט אויס די געלעגענהייט אין דעם ביטערען קאַמפּף אין פוילען. דאָס ערשטע וואָס דער פאַרטייאישער אינפלוסרייכער אַרגאַ־ניזאַציע, וואָס, ווען זי זאָל נישט אייגנשטעהען אין די הענד פון די אַסימי־לאַטאָרען, וואָלט זי געקאָנט פיעל אויפ־טהון פאַר דאָס אויסבעסערען די לאַגע פון די פוילישע אידען, סיי פּאָליטיש, סיי אָקאָנאָמיש, און דערפאַר איז ניטיג דער ביטערסטער קאַמפּיין ביי די קמינע וואָה־לען, כדי פון דאָרט צו פערטייביגען די אַסימילאַטאָרען, וואָס זענען די גרעסטע שונאים פון יעדער אידיש־נאַציאָנאַלער בעוועגונג. שוין נישט איינמאָל איז אין דער גאַנצער אידישער פּרעסע איבערגעגע־בען געוואָרען די הערעס אזוי, אויף פחד אַסימילאַטאָרענען פון די אידען אין דער פיהרער, וועלכע זענען נעווען דיזעקט פערבעטעריש און געמיינע פערלוירענען געגען דעם אידישען פאָלק בכלל און געגען די אַרבעטען בפרט. די אַנדען אין פוילען, פערשטעהענדיג, דאָס אין דיא הענד פון זייערע גרעסטע שונאים, לייגט אייגע פון זייערע גרעסטע און איינפלוס־רייכסטע אַרגאַניזאַציעס, וועלען זיין זי בער זעהען צו טהון אַלעס מעגליכע, בדי דאָס אַרויסצוצוגעהען פון זייערע הענד.

פון א גאָך גרעסערער וויכטיגקייט איז דאָס צונויפרופען א אידישען קאָנגרעס אין פוילען, וואָס זאָל אָפען און פריי קאָ־נען פאַר דער וועלט אַרויסזאָגען זייערע פאָדערונגען, אזוי אויך זייערע ביז איצ־טיגע ליידען, ווייל ווי שוין געזאָגט, האָט דאָס די מלחמה געטראָפען דאָס פוילישע אידענטהום נישט אונגעזונדט, וואָס דאָס איז אויך א בעדיטענדע אורזאַך פאַר וואָס די פוילישע אידען געפינען זיך אזוי מאַכטלאָז געגען איבער די פאָליאָען, וועלכע זענען פון אַלע מאָל געווען א בע־דייטענדע אַרגאַניזירטע מאַכט, נישט מו־קענדיג דערויף, וואָס אויף זיי האָבען שטענדיג אָנצויפהרען א שטאַרקען פאַר־מיי־קאַמפּף צווישען זיך אליין.

דאָס ווייטיגסטע איז, צי וועט דאָס פוילישע אידענטהום פערשטעהן, דאָס פון די פאַרטיי־רייסערייען וועט גאַרנישט ניט ווערען. זיי וועלען דערמיט נאָר גע־בען א געלעגענהייט זייערע שונאים זיי צו בעזיעגען אויף טריט און שריט.

וועלען דאָס פערשטעהן די פערשיע־דענע אידישע פאַרטיי־ פיהרער, וועלען זיי זיכער איינזעהן, דאָס דו ערשטע זאַך איז פאַר זיי וויכטיג צו זיין איינהייטליך אַרגאַניזירט, שטעהען אויף א זיכערע באַדען. ווען דאָס וועט געלונגען; ווען די פערשיעדענע אידישע פאַרטייען וועלען דאָס פערשטעהן, ווען אַזוי וועלען דעהן פון אַלע זייערע כחות צו פערטריי־בען די אונאיינהייטליכקייט פון זייערע אַרגאַניזאַציעס — ערשט דאַן וועט מען קאָנען לענען א בעדייטענדע האָפענונג, דאָס ביי דעם קומענדען שלום־קאָנגרעס וועט דאָס פוילישע אידענטהום שפּיעלען א בעדייטענדע ראָלע, אָן וועט אויך קאָ־נען זיין א ביישפּיעל פאַר די אידען אין אַלע אַנדערע לענדער.

א חוץ דער גרויסער מאַטעריעלער הילף, נויטיגט זיך דאָס פוילישע אידענ־טהום אויף אין אַנ׳אייגהייטליכער אָרגאַ־ניזאַציאָנס־ מאַכט!

דאָס פוילישע אידענטהום האָט זיי־נע קיינמאָל ביז איצט, האָט ביי די אידען אין פוילען ניט געלעבט אזא שטאַרקעס נאַציאָנאַלעס בעוואוסטזיין ווי פאַר דער לעצטער צייט. און וואָלט נישט אריינגעטרעטען אָט די פערשאָלטענע אַנגאיינהייטליכקייט, די שטענדיגע אי־רישע פאַקטיי־ רייסערייען, וואָלט מען אין דער נאָהענטער צוקונפט געקאָנט פיעל זעהר פיעל ערוואַרטען פון די אידען אין פוילען, ווי עס איז אבער געוועהנליך דער פאַל, בראַנגען די נישט־ איינהייטליכ־קייט אריין א שטאַרקע דיסאַרגאַניזאַציע און אַן אָבשוואַכונג אין די רייהען פון דער אידיש־ נאַציאָנאַלער בעוועגונג, און אזוי אויך צווישען דע סאַלגעמיינעס אידענ־טהום אין פוילען, וואָס האָט אזוי אויך הענגנ צו קעמפען געגען די פּאָליאָען, וועמען זיי דאַרפען געבען צו פיהלען, דאָס זיי זענען פונקט אזעלכע בירגער ווי אַלע אַנדערע נאַציאָנאַליטעטען, וואָס לעבען אין דעם לאַנד. נאָר צוליעב די שטענדיג־ע רייסערייען, טרעט אריין דאָס בע־וואוסטזיין פון שוואַכקייט און מאַכט־לאָזיגקייט.

וואָס איז אייגענטליך די הויפּט־ אוראַזאַך פון דער אידישער נישט־ איינ־הייטליכקייט אין פוילען?

אויף דעם איז אבער נישט אזוי לייכט צו געבען א קלאָהרע תשובה. די איצטי־גע פערהעלטעניסע פון פוילען בכלל, און פון די אידען בפרט, זענען אזעלכע שווע־רע און קאָמפּליצירטע, דאָס גרויסע פאַ־ליטיקער אַרבייטען שוין חדשים לאַנג דעם שווערען קנאָפּ אויפצופּלאָנטערען, און עס איז זיין נאָך דערווייל ביז היינט צו מאַנ נישט געלונגען. און דערפאַר וועל־ען מיר עס אויף נישט פּרובען טהון.. מיר ווילען זיך נאָר בלויז אָבשטעלען און ווייט מעגליך בעלייכטען די פאַר־טיי־ אינטערעסן פון די אידען אין פוי־לען.

דאָס פוילישע אידענטהום האָט זיי־נע קיינמאָל ביז צום אויסברוך פון דער מלחמה נישט געהאַט כמעט קיין אזין גרויסע פּאָליטישע אַרגאַניזאַציע, וואָס זאָל האָבען געקאָנט פערטרעטען די אידי־שע אינטערעסען פון אַלע אידישע שיכטען אין פוילען. די איינציגע שטאַרקע אי־דישע אַרגאַניזאַציע אין פוילען איז ליידער געווען די אידישע קהלה, וועלכע איז גע־געווען סיי אין די גרויסע, סיי אין די קליינע צענטערס, אין די הענד פון די אסימילאַנטען. אַלע איבעריגע אידישע אַרגאַניזאַציעס, אָנפאַנגענדיג פון דער ציוניסטישער ביז אַלע אַנדערע אויסטען זענען, כמעט אַלע, אונטערדריקט גע־וואָרען פון דעם אַלטען רוסישען רעזשים, און אזוי אַרום נישט געהאַט קיין לעבענס טהעטיגקייטען און קיין שום עפענטליכע ווירקונג.

לעצטענס, ווען דאָס פוילישע אי־דענטהום האָט שוין יאָ אָנגעפאַנגען צו געניסען פון דעם ביסעלע פרייהייט, וואָס מען האָט זיי געגעבען, איז אַריינגעטרע־טען א בעדייטענדע אַרגאַניזאַציאָנס־ בעוועגונג, נאָר גלייכצייטיג דערמיט האָט זיך אויך אָנגעפאַנגען א גרויסע קאָנקו־רענץ און געגענזייטיגער בעקעמפונג פון אין פאַרטיי־ צו דער אנדערער.

און צו וואָס מען האָט זיך נישט גע־זאָלט נעהמען, איז כמעט גאַרנישט גע־לונגען. האָבען די ציוניסטען עפּעס וואָס אונטערגעטען, זענען געקומען די ״פאָלק־סיסטען״ און געשטערט. און אזוי איז אויך געווען דאַנעגען . . און האָט אכאָל געטראָפען, דאָס די צוויי געגנע־רישע פאַרטייען האָבען זיך שוין יאָ פער־איינigט, כדי געמיינשאַפטליך עפּעס וואָס צו טהון, האָן זענען געקומען די ״משה־ טריטע פאָליאָען״ צוזאַמען מיט די משרתים זייערע, די ״אַרטהראָפּסען״ און האָבען אָנגעפיהרט געגען זיי דעם כי טערסטען קאַמפּף.

און אזוי זעהען מיר דאָס כסדר; אָנהויבענדיג פון די וואָהלען צו די שטאָט ראַטען און גאַנץ פוילען, ביז צו דער אי־דישער קולטור־ קאָנפערענץ, זעהן מיר אַלס שטאַרקע ריבונגען און געגענזייטיגע בעקעמפונגען פון איין אידישער פּאַרטיי צו דער צווייטער, און אזוי אויך עד היום.

אין פוילען גרייט מען זיך איצט צו צוויי פּאָליטיש־ בעדייטענדע אידישע אונטערנעהמונגען: צו די וואָהלען פון די אידישע גמינעס, וואָס וועלען זיך אָנהעלען גלייך נאָך די יום טובים, ווי אויך צו דאָס צונויפרופען א אידישען קאָנגרעס אין פוילען, דאָס ערשטע וויי־ דאָס צווייטע איז פון דער גרעסטער וויכ־טיגקייט פאַר דעם אַנגעמיינעם פוילישען אידענטהום.

די אידישע גמינע אין פוילען, אדער אזוי ווי די יאָהרדים הופען עס דיי ״אידי־שע געמיינדע״, איז אין פוילען געוואָרען א בעדייטענדע אַרגאַניזאַציע, וואָס ווען דאָס פוילישע אידענטהום פערשטעהן, דאָס פון די פאַרטיי־ רייסערייען וועט גאַרנישט ניט ווערען. זיי וועלען דערמיט נאָר גע־בען א געלעגענהייט זייערע שונאים זיי צו בעזיעגען אויף טריט און שריט.

וועלען דאָס פערשטעהן די פערשיע־דענע אידישע פאַרטיי־ פיהרער, וועלען זיי זיכער איינזעהן, דאָס דו ערשטע זאַך איז פאַר זיי וויכטיג צו זיין איינהייטליך אַרגאַניזירט, שטעהען אויף א זיכערע באַדען. ווען דאָס וועט געלונגען; ווען די פערשיעדענע אידישע פאַרטייען וועלען דאָס פערשטעהן, ווען אזוי וועלען דעהן פון אַלע זייערע כחות צו פערטריי־בען די אונאיינהייטליכקייט פון זייערע אַרגאַניזאַציעס — ערשט דאַן וועט מען קאָנען לענען א בעדייטענדע האָפענונג, דאָס ביי דעם קומענדען שלום־ קאָנגרעס וועט דאָס פוילישע אידענ־טהום שפּיעלען א בעדייטענדע ראָלע, אָן וועט אויך קאָ־נען זיין א ביישפּיעל פאַר די אידען אין אַלע אַנדערע לענדער.

א חוץ דער גרויסער מאַטעריעלער הילף, נויטיגט זיך דאָס פוילישע אידענ־טהום אויף אין אַנ׳אייגהייטליכער אָרגאַ־ניזאַציאָנס־ מאַכט!

קאָפּענהאַגען, 13 סעפּ.

די אידישע נישט־איינהייטליכקייט

(צו דער אידען־ פראַגע אין פוילען)

(ספּעציעל פאַר״ן ״אידישען זשורנאַל״) פון ש. פאַן

די אידישע נישט־ איינהייטליכקייט! — אָט דאָס איז די גרעסטע צרה, וואָס מאַכט יעדען רעכט־ דענקענדען אידען אביסעל פּעסימיסטיש אין דער גאַנצער צוקונפטיגער אידיש־ נאַציאָנאַלער בעוועגונג. די אידישע אונאיינהייטליכקייט, כ׳מעג און אַלע לענדער וואו אידען לעבען אין א גרעסערער צאָהל, ווערפט אונז אַן א פחד און ברענגט אונז צו דער טיעפּסטער פערצווייפלונג פאַר אונזער ווייטערען גאַנג און פון דאָס פערווירקליכען דעם אַלטען אידישען חלום, וואָס איז איצט געוואָרען דער הויפּט ציעל פון דער גרעס־טער טייל פון אידישען פאָלק, און דאָס איז: שאַפען דע באַדישען פאָלק אַן עפענטליך געזיכערטע היים אין פאַלעס־טינא״.

אזוי שלעכט ווי עס ווירקען אויף אונז אידען, וואָס לעבען אין אייראָפּאַ, די אַלע רייסערייען, וואָס קומען איצט פאַר צווישען דעם אַמעריקאַנישען אידע־טום בנוגע דאָס צוזאַמענרופען דעם אידי־שען קאָנגרעס, נאָך ערגער ווירקט אויף אונז די רייסעריי, דער בעשטענדיגער קאַמפּף צווישען דעם פוילישען אידענטהום אויף אַלע געביעטען פון אידישער אר־בייט, וואָס נויטיגט זיך, איצט מעהר ווי אַלע מאָל אין אַנ׳אייגהייטליכער צושטי־מונג פון אַלע פאַרטייאישע ריכט